

Αθέμιτη Χρήση Πληροφοριών από το Διαδίκτυο και ο Ρόλος του Εκπαιδευτικού

Κυπαρισσία Παπανικολάου¹, Ευάγγελος Νομικός²
krapanikolaou@aspete.gr, vnomikos@di.uoa.gr

¹Επίκουρη καθηγήτρια Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., ²Καθηγητής Πληροφορικής 14ο Δημ. Σχολείο Αθηνών

Περίληψη

Τα φαινόμενα λογοκλοπής και αθέμιτης πρακτικής στη χρήση πηγών από το Διαδίκτυο διαρκώς αυξάνονται με αποτέλεσμα το θέμα να απασχολεί ιδιαίτερα την εκπαιδευτική κοινότητα. Στοχεύοντας να συμβάλουμε στη συζήτηση για την πρόληψη του φαινομένου μέσα από την καλλιέργεια στάσεων σε μαθητές ως προς τη διαχείριση της πληροφορίας με ηθικό τρόπο, στην εργασία αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μίας έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε υποψήφιους εκπαιδευτικούς διερευνώντας τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι οι μαθητές καταφεύγουν στη λογοκλοπή καθώς και τρόπους αντιμετώπισης που προτείνουν.

Λέξεις κλειδιά: Διαδίκτυο, πληροφοριακός εγγραμματισμός, λογοκλοπή, πνευματική ιδιοκτησία

Εισαγωγή

Ο Παγκόσμιος Ιστός προωθεί τον εκδημοκρατισμό στην κατοχή, παροχή, και αναζήτηση της πληροφορίας. Ωστόσο τα φαινόμενα λογοκλοπής (plagiarism) και αθέμιτων πρακτικών στη χρήση πηγών από το Διαδίκτυο διαρκώς αυξάνονται δημιουργώντας ερωτήματα για το μέλλον της ελεύθερης διακίνησης και του διαμοιρασμού πληροφορίας μέσω Διαδικτύου σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο. Γενικότερα, ως λογοκλοπή θεωρείται η οικειοποίηση της δουλειάς κάποιου άλλου και η ανάδειξή της ως προσωπικό δημιούργημα, με ηθικές και νομικές διαστάσεις. Στη βιβλιογραφία έχει καταγραφεί μία πληθώρα μεθόδων λογοκλοπής (Maurer, Karpe, & Zaka, 2006; plagiarismdotORG <http://plagiarism.org>) και διάφορες μελέτες που διερευνούν τα κίνητρα των φοιτητών προς την λογοκλοπή, τα οποία αναγνωρίζονται ως πολυπαραγοντικά (JISC, 2007; Sutherland-Smith, 2005; Σιδερά-Σιδέρη, 2003). Διάφορα ακαδημαϊκά ιδρύματα παγκοσμίως εφαρμόζουν πολιτικές πρόληψης και καταπολέμησης του φαινομένου παρέχοντας παράλληλα στα μέλη τους πρόσβαση σε εξειδικευμένα ψηφιακά εργαλεία και online υπηρεσίες που παρέχουν τη δυνατότητα εντοπισμού καθολικής και τοπικής λογοκλοπής (Butakov and Scherbinin, 2009). Αντίστοιχα η σχετική έρευνα στο χώρο της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι περιορισμένη. Εδώ θέματα που είναι σημαντικό να διερευνηθούν είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού και οι στρατηγικές που υιοθετεί προκειμένου να διαμορφώσει ένα μαθησιακό περιβάλλον που αποτρέπει τη λογοκλοπή και καλλιεργεί στάσεις κατά του φαινομένου συμβάλλοντας στην αντιμετώπισή του (McKenzie, 1998; Παπανικολάου, 2009).

Στοχεύοντας να συμβάλουμε στη συζήτηση, σε αυτή την εργασία εστιάζουμε κυρίως στην πρόληψη θεωρώντας ότι *την ευθύνη της χρήσης των διαθέσιμων πηγών* είναι σημαντικό να αναλαμβάνει ο κάθε χρήστης *με έναν δεοντολογικά ορθό τρόπο που σέβεται και αναγνωρίζει* την εργασία άλλων ανθρώπων, και σε αυτό είναι σημαντικό να συμβάλλει η εκπαίδευση από τις πρώτες βαθμίδες. Αναγνωρίζοντας ως κομβικό το ρόλο του εκπαιδευτικού και τη δική του στάση απέναντι στο φαινόμενο της λογοκλοπής, στην εργασία αυτή παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα μίας μελέτης που διερευνά τις αντιλήψεις υποψήφιων εκπαιδευτικών για τους λόγους που οι μαθητές καταφεύγουν στη λογοκλοπή αυξάνοντας την επίγνωση για τα κίνητρα των μαθητών καθώς και τρόπους πρόληψης που προτείνουν ως ενδεικτικές προτάσεις αντιμετώπισης του φαινομένου.

Έρευνα σε υποψήφιους εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 45 υποψήφιους εκπαιδευτικούς για τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση που παρακολούθησαν το Ετήσιο Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Κατάρτισης (Ε.Π.ΠΑΙΚ) της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής & Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε) στην Αθήνα το ακ. έτος 2010-2011 και οι οποίοι ήταν απόφοιτοι Α.Ε.Ι. ειδικοτήτων Πληροφορικής, Οικονομολόγοι, Κοινωνιολόγοι. Σκοπός της έρευνας ήταν η μελέτη των απόψεων τους σχετικά με τα αίτια και τους πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου της λογοκλοπής στο χώρο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Συλλογή και ανάλυση δεδομένων

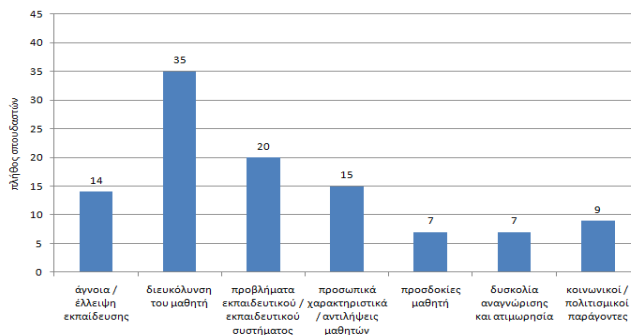
Δεδομένα της έρευνας αποτέλεσαν οι απαντήσεις που έδωσαν οι 45 υποψήφιοι εκπαιδευτικοί μετά την ολοκλήρωση του μαθήματος 'Εκπαιδευτική Τεχνολογία - Πολυμέσα' στα ακόλουθα ερωτήματα: «Στο άρθρο του για την «κυβερνοαντιγραφή» ή λογοκλοπή ο Gardiner (2001) λέει: '...κατανόω ότι ο πειρασμός της ανταλλαγής ωρών έρευνας και γραψίματος με λίγα λεπτά αναζήτησης μοιάζει με καλή συμφωνία καθώς η προθεσμία πλησιάζει ... Αναρωτήθηκα πώς θα μπορούσα ποτέ να υπερνικήσω τη δύναμη του Διαδικτύου και το δέλεαρ της αντιγραφής' 1. Να αναφέρετε τρεις λόγους/αιτίες για τους οποίους πιστεύετε ότι οι μαθητές σας καταφεύγουν στη λογοκλοπή. 2. Πώς εσείς ως εκπαιδευτικός θα αντιμετωπίζατε την κάθε μία από τις παραπάνω αιτίες και την άκριτη αντιγραφή πληροφοριών από το Διαδίκτυο;»

Ανάλυση δεδομένων & Αποτελέσματα έρευνας

Αφού μελετήθηκαν οι απαντήσεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών στα παραπάνω ερωτήματα, ακολούθησε ποιοτική ανάλυση των απαντήσεών τους, κατηγοριοποίηση και στατιστική επεξεργασία. Από την ανάλυση προέκυψαν τα ακόλουθα:

Ερώτημα 1: Να αναφέρετε τρεις λόγους/αιτίες για τους οποίους οι μαθητές σας καταφεύγουν στη λογοκλοπή.

Οι εκτιμήσεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών ομαδοποιήθηκαν σε επτά βασικές κατηγορίες όπως παρουσιάζονται στο Σχήμα 1. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (77,78%: 35 από 45) υποστηρίζει ότι οι μαθητές καταφεύγουν στη λογοκλοπή για τη διευκόλυνσή τους δεδομένου ότι η αντιγραφή υλικού για τη σύνταξη μιας εργασίας απαιτεί πολύ λιγότερο χρόνο σε σύγκριση με μια πρωτότυπη εργασία.

Σχήμα 1. Λόγοι για τους οποίους οι μαθητές καταφεύγουν στη λογοκλοπή

Το 44,44% (20 από 45) υποστηρίζει ότι η λογοκλοπή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από παράγοντες που οφείλονται στο εκπαιδευτικό σύστημα (αναλυτικά προγράμματα σπουδών,

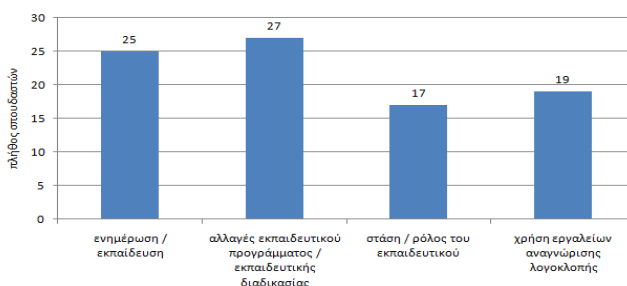
βεβαρημένο ωρολόγιο πρόγραμμα) αλλά και στον ίδιο τον εκπαιδευτικό. Η επιλογή τυποποιημένων θεμάτων εργασίας και οι στερεότυπες ερωτήσεις της μορφής 'Τι γνωρίζετε για...' απαντώνται με απλή αντιγραφή χωρίς να απαιτούν την κριτική θεώρηση της πληροφορίας. Ομοίως, σε άλλες περιπτώσεις ο μεγάλος βαθμός δυσκολίας μιας εργασίας σε συνδυασμό με ελλείψεις στο διαθέσιμο υποστηρικτικό υλικό, δρουν αποτρεπτικά για την ουσιαστική ενασχόληση των μαθητών με αυτήν.

Ωστόσο, για το 33,33% των εκπαιδευτικών (15 από 45), αιτία λογοκλοπής μπορεί να αποτελούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μαθητών. Αδυναμίες των μαθητών στην οργάνωση της εργασίας τους, κενά στο γνωστικό αντικείμενο και έλλειψη αυτοπεποίθησης και πίστης ότι θα τα καταφέρουν σε συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια συγκαταλέγονται στους λόγους της κατηγορίας αυτής. Πολλοί μαθητές εμπιστεύονται το περιεχόμενο του διαδικτύου και προβαίνουν στην άκριτη αντιγραφή του θεωρώντας ότι είναι προϊόν αυθεντίας και άρα αξιόπιστο. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στη σημερινή εποχή «οι μαθητές είναι περισσότερο τεχνολογικά μορφωμένοι και γραμματικά απαίδευτοι». Μια άλλη βασική κατηγορία που υποστηρίζεται από το 31,11% (14 από 45) των υποψήφιων εκπαιδευτικών περιλαμβάνει λόγους που σχετίζονται με την άγνοια των μαθητών και την έλλειψη εκπαίδευσης γύρω από το θέμα της λογοκλοπής και της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Παράλληλα, το 15,56% των υποψήφιων εκπαιδευτικών πιστεύει ότι οι προσδοκίες των μαθητών ως προς τις επιδόσεις τους είναι αυτές που τους ωθούν σε φαινόμενα λογοκλοπής. Οι μαθητές βλέπουν τη λογοκλοπή ως ένα μέσο για να εντυπωσιάσουν τον εκπαιδευτικό παραδίδοντας του μια άποψη εργασία και εξασφαλίζοντας ένα καλό βαθμό. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι το 20% των υποψήφιων εκπαιδευτικών θεωρεί ότι πολιτισμικοί και κοινωνικοί παράγοντες οφείλονται για το φαινόμενο της λογοκλοπής στις εργασίες των μαθητών. Σε μια κοινωνία - και ειδικότερα - σε μια εποχή όπου η επίτευξη προσωπικών επιδιώξεων στηρίζεται ή και προβάλλεται από πρότυπα καταξίωσης ευκαιριακών και παράνομων μεθόδων και δράσεων είναι λογικό να επηρεάζει και τους μαθητές. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό (15,56%: 7 από 45) αναφέρει ως λόγο ενίσχυσης του φαινομένου, τη δυσκολία αναγνώρισης της λογοκλοπής από την πλευρά του εκπαιδευτικού.

Ερώτημα 2: Πως εσείς ως εκπαιδευτικός θα αντιμετωπίζατε την κάθε μία από τις παραπάνω αιτίες και την άκριτη αντιγραφή πληροφοριών από το Διαδίκτυο;

Οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπιστεί και να αποτραπεί η λογοκλοπή στην πράξη, ομαδοποιήθηκαν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες και παρουσιάζονται στο Σχήμα 2.

Σχήμα 2. Τρόποι αποτροπής της λογοκλοπής

Αναλυτικότερα, το 60% (27 από 45) των υποψήφιων εκπαιδευτικών υποστηρίζει ότι η λογοκλοπή μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσα από αλλαγές που πρέπει να γίνουν στα αναλυτικά προγράμματα και την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και στη διαδικασία αξιολόγησης. Ενδεικτικά αναφέρεται η επιλογή εργασιών που απαιτούν κριτική σκέψη και

όχι απλή παράθεση πληροφοριών λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μαθητών (γνώσεις, ενδιαφέροντα, προτιμήσεις), αλλά και η έκθεση των προϊόντων της εργασίας των μαθητών σε επίπεδο τάξης ή σχολείου. Επιπλέον, η αξιολόγηση προτείνεται να γίνεται με κριτήρια την πρωτοτυπία και την ικανότητα ανάλυσης και σύνθεσης πληροφοριών. Το 55,56% (25 από 45) υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους βασικότερους τρόπους πρόληψης του φαινομένου. Προτείνουν ενημέρωση των μαθητών για το θέμα της λογοκλοπής και της ηθικής συμπεριφοράς στη χρήση πληροφοριών, καθώς και για την ύπαρξη αναξιόπιστου υλικού στο διαδικτυο. Επίσης το 42,22% (19 από 45) φαίνεται να γνωρίζει την ύπαρξη εξειδικευμένων εργαλείων λογισμικού και υπηρεσιών για τον εντοπισμό φαινομένων λογοκλοπής και τα οποία προτίθεται να χρησιμοποιήσει.

Παράλληλα, το 37,78% (17 από 45) πιστεύει ότι η στάση του εκπαιδευτικού πρέπει να αποτελεί πρότυπο για τους μαθητές και παράδειγμα προς μίμηση. Πολύ σημαντική θεωρείται η προσπάθεια καλλιέργειας στην τάξη μιας κουλτούρας που επιβραβεύει την προσωπική δημιουργία, αναγνωρίζει και σέβεται τη δουλειά των άλλων ως απαραίτητη προϋπόθεση σεβασμού της ατομικής εργασίας και προσπάθειας. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο ένας υποψήφιος εκπαιδευτικός αναφέρει ως τρόπο αντιμετώπισης την τιμωρία.

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι περισσότεροι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί έχουν επίγνωση για τις διαστάσεις του φαινομένου της λογοκλοπής. Οι απαντήσεις τους περιλαμβάνουν μια πληθώρα λόγων για τους οποίους οι μαθητές καταφεύγουν στη λογοκλοπή που υπερκαλύπτουν τους λόγους που αναφέρονται στο (JISC, 2007) και αφορούν φοιτητές. Συμπερασματικά τα αίτια που προτείνουν ότι τροφοδοτούν το φαινόμενο της λογοκλοπής, αναπτύσσονται σε 4 διαστάσεις: το εκπαιδευτικό σύστημα, η εκπαιδευτική διαδικασία & ο ρόλος των εκπαιδευτικών, οι μαθητές, το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο. Σε σχέση με την αντιμετώπιση του φαινομένου, η πρόληψη αναδεικνύεται καίρια. Επιτακτική κρίνεται (α) η εκπαίδευση των μαθητών (με προηγούμενη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών) σε θέματα διαχείρισης και αξιολόγησης διαδικτυακών πηγών, πληροφοριακού εγγραμματοσμού, συμμετοχής σε κοινότητες, και εκπόνησης ερευνητικών εργασιών, (β) η διαμόρφωση ενός γενικότερου πλαισίου/πολιτικής που ανάμεσα σε άλλα θα καθορίζει τη στάση του εκπαιδευτικού απέναντι σε θέματα λογοκλοπής, (γ) η αξιοποίηση σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων που απαιτούν την ενεργό εμπλοκή των μαθητών, τη διερεύνηση, την κριτική ανάλυση και αξιοποίηση πηγών κατά την επίλυση αυθεντικών προβλημάτων.

Αναφορές

- Butakov, S. and Scherbinin, V. (2009). The Toolbox for Local and Global Plagiarism Detection. Computers and Education. vol. 2, issue4, pp. 781-788.
- JISC Internet Plagiarism Advisory Service (2007). Why do students plagiarise? Διαθέσιμο στο: http://www.plagiarismadvice.org/documents/tipsheetsv3/tp02_WhyDoStudentsPlagiarise.pdf
- Maurer, H., Kappe, F. & Zaka, B. (2006). Plagiarism – A Survey. Journal of Universal Computer Science, vol. 12, no.8, pp. 1050-1084.
- McKenzie, J., «The New Plagiarism: Seven Antidotes to Prevent Highway Robbery in an Electronic Age», The Educational Technology Journal, 7 (8) 1998. Διαθέσιμο στο: <http://fno.org/may98/cov98may.html>
- Sutherland-Smith, W. (2005). Pandora's box: academic perceptions of student plagiarism in writing. Journal of English for Academic Purposes. Vol. 4, no.1, pp. 83-95.
- Παπανικολάου Κ. Μάθηση βασισμένη σε Πηγές: Πληροφοριακός Εγγραμματοσμός και Οργάνωση Διαδικτυακών Εξερευνήσεων. Στο Μ. Γρηγοριάδου και συνεργάτες: *Διδακτικές Προσεγγίσεις και Εργαλεία για τη διδασκαλία της Πληροφορικής*. Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών, 315-373, 2009.
- Σιδερά-Σιδέρη, Ι. (2003). Έλληνες φοιτητές, λογοκλοπή και συμπαιγνία, Northumbria University 2003.